

जाहिरातींचे दर.

हालोल पत्र्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल इंग्रिज मार्फ)

किरकोळ अंकास

दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलो धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख ४ नोव्हेंबर १९४२

अंक ४४

विमेदार नि हवाई हला

शत्रु राष्ट्राकडून हवाई हला अगर तत्सम उपद्रव थापासून विन-लढाऊ नागरिकांच्या जीविताला येणाऱ्या धोक्याचा समावेश विमा पॅलिसीच्या अटीत होतो काय व त्यासाठी जादा प्रिमिअम मरावा लागेल काय ! असा प्रश्न साहजिकच नागरिकांमध्ये चर्चिला जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॅलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता जादा प्रिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावता—

तुमचा नि तुमच्या आत्तेष्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्ष—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित

माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. } वि. ह. देशमुख, बी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २. } जनरल मॅनेजर.

महायुद्ध दारुशी आले

परदेशी औषधें

डुर्मिळ व महाग झालीं

पण

भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्यानें तयार केलेलीं

- रक्तवर्धक,
- उपनाह,
- बालजीवन,
- कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅटर्ड व लोकप्रिय औषधें सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टर्सहि वापरूं लागले आहेत. ★

दरसाल बिनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे शेअर्स व औषधें मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे २.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चांत काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे

माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

विविध माहिती

बँकांस सुट्टी

शनिवार ता. ७ व सोमवार ता. ९ रोजी दिवाळीनिमित्त बँका बंद राहातील.

प्रांतिक सहकारी बँकेची नाशिक शाखा

मुंबई प्रांतिक सहकारी बँकेच्या नाशिक येथील शाखेचे उद्घाटन ता. ९ नोव्हेंबर रोजी होणार आहे, असे समजते.

ट्रेझरी बिलांवर १० आ. ३ पै व्याजाचा दर

रिझर्व्ह बँकेने गेल्या आठवड्यांत हिंदुस्थान सरकारची ८ कोटी रुपयांची ट्रेझरी बिले विकली, त्यांवर व्याजाचा सरासरी दर द. सा. द. शे. १० आ. ३ पै इतका पडला.

जर्मनीची प्रचंड हानि

ऑगस्ट, १९४२ अखेर ४० लक्ष जर्मन सैनिक मृत अथवा जखमी होऊन कामास आले आहेत असे हेकेस्टोव्हाकियाचे अध्यक्ष डॉ. बेनेश हे आपल्या रेडिओवरील भाषणांत नुकतेच म्हणाले.

चीनमध्ये हिंदुस्थान सरकारच्या प्रसिद्धिस्तथाची व्यवस्था

हिंदुस्थान सरकारच्या चीनमधील प्रसिद्धीची नीट व्यवस्था करण्यासाठी मि. जे. नटराजन ह्यांची हिंदुस्थान सरकारने योजना केली आहे.

ऑस्ट्रेलियातील अमेरिकन नागरिक

अठरा ते साठ वर्षांच्या मधील बऱ्याच्या ऑस्ट्रेलियातील अमेरिकनांनी ऑस्ट्रेलियन नागरिकांच्या लष्करांत आपले नांव नोंदले पाहिजे, परंतु त्यांनी राजनिष्ठेची शपथ घेतली नाही तरी चालते.

कुंपण मोडून दारूगोळा करणार

लंडनमधील रशियन वकिलाती भोंवतालचे लोखंडी कुंपण मोडून ते ब्रिटिश सरकारास देण्यांत यावयाचे आहे. त्याचा उपयोग दारूगोळा करण्याकडे होईल.

पेट्रोलचा पुरवठा आणखी कमी होणार

पेट्रोलचा खासगी वापरासाठी पुरवठा आणखी कमी केला जाईल, असे मुंबई सरकारने जाहीर केले आहे. जिल्हांतील बस सर्व्हिसवाल्यांनी आपल्या गाड्यांस गॅस प्लॅट लावून घ्यावे, असा सरकारचा सल्ला आहे.

कुराणाचे चिनी भाषांतर

कुराणाचे चिनी भाषांतर करण्याचे काम चालू आहे.

फोर्ड रबर कारखाना रशियाकडे पाठविणार

हेट्रॉइट येथील फोर्ड मोटार कंपनीचा रबर टायरचा कारखाना अमेरिकन सरकार विकत घेणार आहे. कारखान्यांतील यंत्रे सोलून व पॅक करून ती रशियाकडे पाठविण्यांत येतील व तेथे ती उभारण्यांत येतील. 'संड-उधार' योजनेप्रमाणे हा कारखाना अमेरिकेस देण्यांत येईल.

रस्त्यांवरील अपघातांत मृत्यु

सप्टेंबर, १९४२ मध्ये ग्रेट ब्रिटनमध्ये रस्त्यांवरील अपघातांत जितके लोक मेले तितके कमी चालू युद्धास प्रारंभ झाल्यानंतरच्या कोणत्याही सप्टेंबरांत मेले नव्हते. गेल्या महिन्यांत रस्त्यांवरील अपघातांत ५५३ लोक मरण पावले.

रेडिओ अधिकारी व व्यापारी ह्यांचे सहकार्य

रेडिओच्या व्यापाऱ्यांना आपल्या गिऱ्हाइकांच्या आवडी-निवडी चांगल्या समजतात; तेव्हा ऑल इंडिया रेडिओच्या अधिकार्यांनी व्यापाऱ्यांशी अधिक सहकार्य करावे म्हणजे रेडिओची लोकप्रियता आणखी वाढविता येईल, असे ऑल इंडिया रेडिओ मर्चंट्स असोसिएशनचे सेक्रेटरी, श्री. तिताराम, हे आपल्या एका भाषणांत नुकतेच म्हणाले.

जनरल मॅकआर्थरची कर्जरोल्यांची खरेदी

जनरल डग्लस मॅकआर्थरने ऑस्ट्रेलियाच्या मुख्य प्रधानांचे समवेत मेलबोर्न येथील बँकेत जाऊन ३२४८ डॉलर्सचे ऑस्ट्रेलियन युद्धकर्जाचे रोखे विकत घेतले. ह्या रोख्यांवरील व्याज मुदलांतच जमा करण्यांत यावयाचे आहे.

मोटारगाड्यांचा सक्तीने विमा

मोटार व्हेइकल्स ॲक्टच्या तिसऱ्या कलमाने मोटारगाड्यांचा थर्ड पार्टी विमा उतरण्याची सक्ती करण्यांत आली आहे. ह्या कलमाची अंमलबजावणी १ जुलै, १९४३ पासून व्हावयाची होती, परंतु सध्याच्या विशिष्ट परिस्थितीत ती तीन वर्षे तहकूब करण्यांत येईल, असे समजते.

कॅल्शियम कार्बाइड

हिंदुस्थानांत युद्धप्रयत्नांस मदत ह्या दृष्टीने कॅल्शियम कार्बाइडचे उत्पादन होणे आवश्यक आहे. कॅल्शियम कार्बाइडचे उत्पादन करणारास युद्धसमाप्तीनंतर बाहेरील घातुक स्पर्धेपासून संरक्षण मिळेल, असे हिंदुस्थान सरकारने जाहीर केले आहे.

कामवाची बचत करा

दररोज सायंकाळी रद्दी कागद टाकण्याच्या टोपल्या तपासून पहाव्या व त्यांतील उपयुक्त चिठोरी पुन वापरण्यास घ्यावीत; जुनी दस्तऐवरेचेवर चालून त्यांतील कागद वापरण्यास घ्यावा; कोणताही कागद जाळून टाकू नये; बायऱ्या, कॅटलॉग, कॅलेंडर काटू नयेत; वापरलेली पाकिटे त्यांवर लेबले लावून पुनः वापरावीत, इत्यादि सूचना बंगाल चेंबर ऑफ कॉमर्सने आपल्या सभासद-संस्थांस एक पत्रक काढून केल्या आहेत. ह्यापुढे कागद मिळणे आणखी दुरापास्त होत जाईल, असे चेंबरचे म्हणणे आहे. बॅंगॉल चेंबर ही युरोपियन व्यापाऱ्यांची संस्था आहे.

मुंबई प्रांतातील कामगार संघ

मुंबई प्रांतातील ट्रेड युनियन्सच्या सभासदांची संख्या ३१ मार्च १९४१ रोजी १,४१,५७८ भरली. म्हणजे त्यापूर्वीच्या १२ महिन्यांत त्यांचे संख्येत ६.८७% वाढ झाली. एकूण २६ संघांत मिळून ७,०८९ ह्या कामगार सभासद होते.

विम्याची माफी करण्यासंबंधी विनंति

कलकत्ता कॉर्पोरेशनने आपल्या मालकीची २३ कोटी रुपये किंमतीची मालमत्ता व यंत्रसामुग्री ह्यांचा ऑर्डिनन्सवरहकूम विमा उतरला नाही. ह्या विम्याचा हप्ता ११ लक्ष रुपये होतो. विमा न उतरल्याबद्दल सरकारने कॉर्पोरेशनवर नोटीस बजावली आहे. आपणांस विम्याची माफी असावी, अशी विनंति कॉर्पोरेशनने सरकारास केली आहे तीसंबंधी सरकारचा निर्णय कळेपर्यंत कॉर्पोरेशनविरुद्ध सरकारने कायदेशीर इलाज करू नये अशी तिने सरकारास विनंति केली आहे. ही मान्य न झाल्यास, प्रांतिक सरकारने विम्याच्या हप्त्याचा बोजा स्वीकारावा, असे कॉर्पोरेशनचे म्हणणे आहे.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	३४८	पुरवठा-नियंत्रण दूर	
२ मित्रराष्ट्रांस अमेरिकेचे सहाय ...	३४९	दोष्याविषयी मागणी-	
३ हिंदुस्थानातील लोकसंख्येचा प्रश्न ...	३५०	नियंत्रणाचे समर्थन-	
४ हिंदी तांदुळाची सिलोनला निर्गत ...	३५०	ब्रिटिश विमानाचे जर्मनीवर हल्ले	
५ स्फुट विचार साक्षरेचे नियंत्रण आणि ...	३५१	१ नाशिक जिल्हातील पत-वेढ्यांचे पुनरुज्जीवन	३५२

अर्थ

बुधवार, ता- ४ नोव्हेंबर, १९४२

मित्रराष्ट्रांस अमेरिकेचे सहाय

इंग्लंडमध्ये अमेरिकन अन्नसामुग्री

केवळ स्वतःच्याच नव्हे तर सर्व मित्रराष्ट्रांच्या लढाऊ उप-योगासाठी अमेरिका आपले उत्पादन प्रचंड प्रमाणावर वाढवीत असून त्यांतून त्या सर्वांस पुरवठा करीत आहे ह्या विषयीची माहिती वेळोवेळ प्रसिद्ध करण्यांत येतच आहे. अमेरिका स्वतःच्या जवानदारीवर पॅसिफिकमध्ये युद्ध चालवीत आहे. आणि त्याप्रतिस्पर्धे फौजा, आरमार, विमानदल, बहातुकीचीं जहाजे इत्यादि सामुग्रीचा पुरवठा त्यास करावा लागत असतांच इंग्लंड, रशिया, चीन ह्या देशांच्याहि लढाऊ गरजा शक्य तेवढ्या भागवण्याचे कार्य ते राष्ट्र पुरे पाडीत आहे. प्रस्तुत युद्ध इतरांच्या व आपल्या स्वतःच्या स्वातंत्र्यासाठी असल्याने अशा रीतीने सहाय देणे आपले कर्तव्य आहे ह्या भावनेने अमेरिका हे काम करीत आहे. मनुष्यबळ, विस्तृत प्रदेश, निसर्गाची अनुकूलता, संपत्तीच्या सर्व साधनांची विपुलता इत्यादि गोष्टींचे ह्या कार्यक्रमांत त्यास सहाय मिळत आहे. युद्धसामुग्रीत सैन्यास व बिनलढाऊ जनतेस आवश्यक असलेल्या अन्नाचा पुरवठा अंतर्भूत आहे हे येथे ध्यानांत वागवले पाहिजे. ग्रेटब्रिटन हा देश औद्योगिक सामर्थ्यांत पुरोगामी असल्याने शस्त्रास्त्रांचे उत्पादन त्यामध्ये मोठ्या प्रमाणावर होणे शक्य आहे आणि त्याप्रमाणे ते वाढत आले आहे. रशियास शस्त्रास्त्रे पुरवण्यांत इंग्लंडने भाग घेतला आहे ह्यावरून त्याच्या उत्पादन-सामर्थ्याची कल्पना येते. इंग्लंडच्या लढाऊ संघटनेत अमेरिकेचे सहाय विशेष एखाद्या बाबतीत अगत्याचे असेल तर ती बाब अन्नसामुग्रीची होय. साण्याच्या अनेक जिनसांचे संबंधांत इंग्लंड स्वावलंबी होऊ शकत नसल्याने आणि युरोपातील देशांतून होणारी आयात बंद पडल्यामुळे हा पुरवठा अमेरिकेतूनच होणे अपरिहार्य आहे.

इंग्लंडची अन्नसामुग्रीची गरज जरूर ते साण्याचे पदार्थ त्या देशास पाठवून भागवण्याचा क्रम अमेरिकेने चालवला असून चालू वर्षाबाबतची त्यासंबंधांतली योजना अंमलांत आणलेलीहि आहे.

रहाणीच्या मानाविषयीचे अमेरिकन शास्त्रज्ञ व सरकार ह्यांचे ध्येय आहे त्याच्या पुष्कळ अलीकडे अमेरिकन जनता आज-मितिंस आहे ह्याची जाणीव ठेवून ते मान सुधारणे आणि इंग्लंडला अन्न पुरवून सहाय देणे हा दुहेरी हेतु अमेरिकेने धरला आहे. इंग्लंडला पाठवावयाच्या अन्नाबाबतचा चालू सालांतला अमेरिकेचा कार्यक्रम पाहिला तर तो प्रचंड आहे असे म्हणावे लागते. वाळवलेले व पिठाच्या स्वरूपांतले दूध व चीज ह्यांची निर्गत पाचशे कोटि पौंड भरेल असा अंदाज आहे. हा पुरवठा किती अवाढव्य आहे ह्याची कल्पना देण्यास असे सांगण्यांत आले आहे की अर्धा फूट व्यासाच्या नळीत हे दूध ओतले तर तो नळ पृथ्वीभोवती तीन विळसे घालू शकेल ! दुकराचे मास इतके पाठवण्यांत येईल की वीढ वीढ फूट अंतराने ही दुकरे जवळ जवळ उभी केली तर त्याची रांग उत्तर अमेरिकेच्या अगदी उत्तरेच्या टोकापासून दक्षिण अमेरिकेच्या अगदी दक्षिण टोकापर्यंत पसरेल ! पन्नास कोटी डझन अंडी, पावणेदोन कोटि पौंड डब्यांत घातलेले कॉबच्या बगेरेचे मास, ७५० मैल लांबीच्या रेल्वेच्या वाघणी भरतील इतकी फळे आणि २२ मैल लांबीच्या वाघणी भरून भाजीपाला इतक्या साय पदार्थांचाहि पुरवठा व्हावयाचा आहे. स्वतःच्या मामुली गरजेच्या फक्त ३७ टक्के एवढेच अन्न ग्रेट ब्रिटनला उत्पन्न करता येते, बाकीच्याचा पुरवठा करण्यांत अमेरिकेसच पुढाकार घेणे आवश्यक आहे. तथापि, अमेरिकेची उत्पादनशक्ति एवढी दांडगी आहे की, तीमध्ये थोडी भर घातली असता स्वतःची गरज पुरी करून इंग्लंडलाहि पुरवठा करणे त्यास शक्य आहे. उदाहरणार्थ, अमेरिकेचे दुधाचे उत्पादन १९३० सालाच्या सुमारास १०,६६० कोटि पौंड इतके होते. १९४० मध्ये ते ११,१०० कोटि पौंड झाले. पुढच्या वर्षी तो आंकडा ११,७०० कोटि पौंडांवर गेला आणि चालू साली १२,५०० कोटि पौंड दूध अमेरिकेत तयार होईल असा हिशेब आहे. त्यापैकी ५०० कोटि पौंड दूध इंग्लंडला पाठवण्यांत येऊन बाकीच्या पुरवठ्यांतून अमेरिकन जनतेची गरज वाढत्या प्रमाणांत भागवता येईल. अमेरिकन जनतेचे अन्न पुरेसे आणि पौष्टिक असावे अशाविषयी प्रयत्न चालले आहेत. शास्त्रीय संशोधनाचे सहाय्याने व वाढत्या पुरवठ्याने त्या सुधारणा करण्याचे ध्येय अमेरिकन सरकारने स्वतःपुढे ठेवले आहे. ते साध्य करीत असतानाच त्या सरकारास इंग्लंडला भरपूर अन्नसामुग्रीचे सहाय देता येत आहे ही गोष्ट विशेष आहे.

२४ तासांत संपूर्ण लष्करी छावणीची उभारणी अमेरिकन लष्करी फौजा ऑस्ट्रेलियांत आपली ठाणीं झटपट उभारीत आहेत. ज्या ठिकाणी मॅग्या चरत होत्या अशा भूमीवर चौवीस तासांत अमेरिकन लष्कराची छावणी तयार होऊ शकते. प्रत्येक इमारतीत व तंबूत विजेच्या दिव्यांसुद्धा ही छावणी परिपूर्ण असते. सुरवात केल्यापासून एका तासांत रस्ते आसण्यांत येतात व चार तासांत इमारतीचे आरासडे उभे रहातात, चार तासांत पाण्याचा असेंड पुरवठा सुरू होतो व न्हाणीघरांतून गरम पाणी मिळू लागते. प्रारंभापासून आठ तासांत इमारतीत व तंबूत विजेचा उजेड दिसू लागतो व ड्रेनेजचे कामहि पुरे होते. बारा तासांत बबर्जी जेवण तयार करून ते तेथे आपल्या सैनिकांस वाढण्यास तयार असतात. हे होईपर्यंत सुतार, रस्ते तयार करणारे, बीजवाळे, इत्यादि पुढील छावणीच्या उभारणीसाठी रवाना होतात.

हिंदुस्थानांतील लोकसंख्येचा प्रश्न

हिंदुस्थानांतील वाढती लोकसंख्या आणि जनतेची असमाधानकारक आर्थिक परिस्थिती ह्यांचा परस्पर संबंध ठळक रीतीने डोळ्यांत भरतो आणि संपत्तीच्या उत्पादनाची वाढ व संतति-नियमन हे ह्या स्थितीवरचे उपाय सुचवण्यांत येत असतात. तथापि, हिंदी सानेसुमारीच्या आकड्यांत सोळ शिरून नैसर्गिक व सांस्कृतिक कारणांमुळे लोकसंख्येत वाढ किंवा घट कशी होते ह्याची शहानिशा करणारे पंडित ह्यासंबंधांत निरनिराळीं अनुमाने काढीत असतात. हवापाणी, जमिनीचा मंगदूर, धार्मिक कल्पना, सामाजिक चालीरीती, शिक्षणाचा प्रसार किंवा अभाव इत्यादींचा परिणाम जनन, मृत्यू व संख्यावाढ ह्यांवर कसा होतो ह्याविषयी सिद्धांत निश्चित करून लोकसंख्येच्या परिस्थितीत पुढे काय फेरफार होतील ह्याचे भविष्य वर्तवण्याचा अभ्यासकांचा प्रघात असतो. राष्ट्राचे आर्थिक घोरण हेतुपूर्वक आसता येण्याकरिता आणि जनतेच्या रहाणीत सुधारणा घडवून आणण्याकरिता उपाययोजना आसण्यास सहाय व्हावे हा त्या अनुमानांचा व सिद्धांतांचा उद्देश असतो. हिंदुस्थानांतील लोकसंख्येविषयी सानेसुमारीचे प्रसंगी गोळा करण्यांत येणारी माहिती अपुरी व असमाधानकारक असते ही गोष्ट सुप्रसिद्ध असल्याने पंडितांची प्रस्तुत बाबतीतलीं अनुमाने विश्वसनीय होणे शक्य नाही हे उघड आहे. हा देश एवढा विस्तृत आहे आणि त्यांतले बहुसंख्य लोक इतके मागासलेले आहेत की सानेसुमारीचे वेळी त्यांचेकडून घेतलेली माहिती सर्वसाधारणपणाने काढावयाच्या अनुमानांचा आधार म्हणून उपयोगांत आणणे सत्यत्वाच्या व उपयुक्ततेच्या दृष्टीने बोक्याचे आहे. लोकसंख्येचा शास्त्रीय पद्धतीने अभ्यास करणारांस तर सानेसुमारीच्या प्रसिद्ध झालेल्या आकड्यांवर अवलंबून रहाण्यावांचून गत्यंतर नाही, असा येथे कुहेरी पेच आहे.

तथापि, उपलब्ध असलेल्या हिंदी लोकसंख्येविषयीच्या माहितीचा, देशाचे सारसी नैसर्गिक परिस्थिती असलेले भाग पाडून त्यांतील संख्येत झालेल्या बदलाचा अभ्यास करण्याकडे उपयोग झाल्यास अधिक विश्वसनीय अनुमाने काढता येणे शक्य आहे ह्या कल्पनेने श्री. एन्. व्ही. सोवनी, एम. ए. ह्यांनी एक उपक्रम केला आहे, तो स्वागतार्ह आहे.* हिंदुस्थानाच्या निरनिराळ्या भागांत नैसर्गिक व सांस्कृतिक भिन्नत्व एवढे मोठे आहे की संबंध देशाच्या लोकसंख्येविषयी अनुमाने न काढता मर्यादित क्षेत्रांतल्या परिस्थितीचा अभ्यास करणे अधिक श्रेयस्कर आहे ह्या भूमिकेवरून त्यांनी प्रस्तुत संशोधन केले आहे. ह्या नैसर्गिक (राजकीय नव्हे) क्षेत्रांतील तपशीलवार माहितीवर आधारलेली आपुली अनुमाने त्यांनी नमूद केली असून अर्थशास्त्रज्ञांच्या लोकसंख्येविषयीच्या सिद्धांतांचा परामर्शही त्यांनी उद्बोधक रीतीने घेतला आहे. श्री. सोवनी ह्यांनी आपले संशोधन कार्य, गोसले स्कूल ऑफ पॉलिटिक्स अँड इकॉनॉमिक्सचे प्रमुख प्रा. धनंजयराव गाढगीळ ह्यांचे मार्गदर्शनाचे सहायाने केले आहे. त्यांच्या निबंधास प्रा. धनंजयराव ह्यांनी विद्वत्ताप्रचुर व

मार्मिक प्रस्तावना लिहिली आहे, ती अर्थशास्त्रज्ञांच्या अभ्यासकांनी परिशीलन करण्यासारखी आहे. त्यांनी येथे कित्येक मुलगाही तत्त्वाचे व पद्धतीचे प्रश्न उपस्थित केले असून त्यांच्या दृष्टीने लोकसंख्याविषयक सिद्धांतांची छाननी केली आहे.

लोकसंख्येचा रहाणीच्या मानावर आणि रहाणीच्या मानाचा लोकसंख्येवर कसा व काय परिणाम होतो ? नैसर्गिक परिस्थिती आणि संख्येची वाढ व हालचाल ह्यांचे परस्पर संबंध कसे असतात ? आणि ह्या बाबतीत विशिष्ट अवधीत दिसून येणाऱ्या परिस्थितीमध्ये कायसची नियमबद्धता असते की काय ? अशा प्रकारचे शास्त्रीय महत्त्वाचे प्रश्न उपस्थित करून त्यांचेविषयी अनुमाने काढतांना किती सबरदारी घेतली पाहिजे ह्याचे उत्कृष्ट विवेचन प्रा. धनंजयराव ह्यांच्या प्रस्तावनेत सापडते. ह्या मनोरंजक विषयाची चर्चा येथे करणे शक्य नाही. त्याच्या स्वरूपाचे दिग्दर्शन करणे एवढेच विवक्षित आहे. गोसले इन्स्टिट्यूट ऑफ पॉलिटिक्स अँड इकॉनॉमिक्सच्या ग्रंथमालेत श्री. सोवनी ह्यांच्या निबंधाचा समावेश करण्यांत आला आहे ते सर्वस्वी यथोचित आहे.

हिंदी तांदुळाची सिलोनला निर्गत

तांदुळाच्या पुरवठ्याचे बाबतीत हिंदुस्थान देश स्वयंपूर्ण नाही आणि त्या घान्याची ब्रह्मदेशांतून होणारी मामुली निर्गत बंद पडल्याकारणाने त्याचा तुटवडा हिंदी जनतेस भासत आहे. हिंदुस्थान सरकारचे मंत्री सर जोगेंद्रसिंग ह्यांनी ही माहिती काही आठवड्यांमार्गे स्वतः पुरवली होती. भाताच्या पिकास विशिष्ट प्रकारची जमीन आणि हवापाणी आवश्यक असल्याने त्याच्या लागवडीचे क्षेत्र वाढवले जाण्यास फारसा वाव नाही. सायपदाथीचे उत्पादन वाढवण्याचे प्रयत्न झाले आहेत, त्यांस इतर पिकांचे संबंधांत यश आले आहे, तसा प्रकार भाताचे बाबतीत म्हणण्यासारखा होणे संभवनीय नाही. अशा स्थितीत देशामध्ये उपलब्ध होणाऱ्या तांदुळाचा काटकसरने उपयोग करून त्याची वाटणी समाधानकारक होईल अशी व्यवस्था करणे हाच एक उपाय ह्या घान्याच्या तुटवड्यावर अवलंबता येण्यासारखा आहे. तांदुळाची भूक इतर धान्यांनी शक्य त्या मर्यादेपर्यंत भागवणे ह्या मार्गाचाहि त्यांत अंतर्भाव होतो. ह्या परिस्थितीत देशांतून बाहेर तांदुळ जाऊ दिल्यास येथील पुरवठ्याचा प्रश्न अधिकच विकट होणार हे उघड आहे. म्हणूनच मुंबईच्या इंडियन चेंबर ऑफ कॉमर्सने हिंदुस्थान सरकारचे ह्या प्रश्नाकडे गेल्या सप्टेंबर महिन्यांत लक्ष वेधले होते त्याचे उत्तर चेंबरला आले नाही आणि मध्यंतरी कराचीहून काही तांदुळ सिलोनला पाठवला जाण्याची परवानगी देण्यांत आली असल्याचे समजल्यावरून तिने अलिकडे सरकारला एक तार पाठवून ह्यासंबंधांत पृच्छा केली आहे. हिंदुस्थान सरकार आणि सिलोनचे सरकार ह्यांचे दरम्यान हिंदी तांदुळाच्या त्या देशांत व्हावयाच्या निर्गतीविषयीची विशिष्ट योजना निश्चित झाली असल्याच्या बातमीचा उल्लेख करून ह्या प्रकारच्या निर्गतीचा येथील तांदुळाच्या पुरवठ्यावर अनिष्ट परिणाम होईल असे तीमध्ये म्हटले आहे. ह्या अन्नपुरवठ्यासारख्या अत्यंत महत्त्वाच्या बाबतीत वस्तुस्थितीची संपूर्ण माहिती जनतेस देऊन स्वतःच्या घोरणाचे समाधानकारक स्पष्टीकरण सरकारने करणे अगत्याचे आहे. सिलोनमध्येहि तांदुळाचा तुटवडा भासत असल्याने तेथील सरकारचे प्रयत्न हिंदी तांदुळाची निर्यात आपल्या देशांत व्हावी ह्याबद्दल गेले कित्येक महिने चालू आहेत. त्याच सटपटीचा परिणाम इंडियन चेंबरने उल्लेखिलेल्या निर्गतीच्या योजनेत झाला असावा असे दिसते. चेंबरच्या तारेस हिंदुस्थान सरकारने तपशीलवार उत्तर दिले पाहिजे.

* 'The Population Problem in India: A Regional Approach' By N. V. Sovani, M. A., Gokhale Institute of Politics and Economics Publication No. 8, Price Rs. 4/-

सुट विचार

साखरेचें नियंत्रण आणि पुरवठा

साखरेच्या पुरवठ्यासंबंधानें सर्वत्र हाकाठी चालू आहे आणि ती मिटवण्याचा प्रयत्न सरकारकडून होत आहे. सरकारी नियंत्रणाचा उपयोग साखर विशिष्ट प्रमाणांत सर्व कुटुंबांस ठराविक दरानें मिळण्यास व्हावा अशी सामान्य जनतेच्या तर्फेची मागणी आहे. साखरेच्या वांटणीचा प्रश्न समाधानकारक रीतीने सुटण्यांत चार निरनिराळ्या पक्षांचे हितसंबंध लक्षांत घेणे आवश्यक असून त्यांचा मेळ घालण्याचें कर्तव्य नियंत्रणाच्या मार्गानें सरकारास करावयाचें असतें. विशेषतः उत्तर हिंदुस्थानांतील प्रांतांत साखर कारखान्यांस ऊस पुरवणाऱ्या शेतकऱ्यांचा वर्ग; साखरेचे कारखानदार; साखरेचे बाऊक व्यापारी आणि साखर बापरणारी जनता असे हे चतुर्विध संबंधी आहेत. युद्धपरिस्थितीत वहातुकीची साधनें जरूरीप्रमाणें उपलब्ध होऊन साखरेची ने-आण मागणीस अनुसरून होईल अशी व्यवस्था लावण्याचें कामहि सरकारकडे आले आहे. ऊस पिकवणाऱ्या शेतकऱ्यांस त्यांच्या मालाची बाजवी किंमत मिळावी आणि कारखानदारांनीं ऊस पाहून घेऊं नये म्हणून त्याचा व साखरेचा भाव निश्चित करावा लागतो. सर्व देशभर साखरेची वाटणी समाधानकारक रीतीने व्हावी ह्यासाठी मध्यवर्ती सरकारास बाऊक व्यापाराचेहि नियंत्रण करणें प्राप्त होतें. खरेदी-विक्रीचें यंत्र युद्धकालांत अनियंत्रित रीतीने नेहमीप्रमाणें चालू ठेवणें सरकारास शक्य होत नाही आणि आपल्या व्यवहाराच्या पद्धतीत घोटाळा उद्दून आपणांस स्वतःचें कार्य नीटपणें करता येत नाही अशी तक्रार करण्यास व्यापाऱ्यांस जागा उत्पन्न होते. उत्तर हिंदुस्थानांतील साखर कारखानदारांची " इंडियन शुगर असोसिएशन " या नांवाची संस्था आहे तिची व्हावी वार्षिक सभा कानपूर येथे नुकतीच भरली होती, तीमध्ये साखरेच्या विक्रीवरील नियंत्रण दूर करण्यांत यावें अशी मागणी करणारा ठराव मान्य झाला त्याचें कारण उघड आहे.

नियंत्रण दूर होण्याविषयी मागणी

नियंत्रणाच्या इष्टानिष्ठेची कसोटी त्याच्या योगानें मालाच्या वांटणीची, विक्रीची व किंमतीची समाधानकारक व्यवस्था ही आहे. मालाची वांटणी नियंत्रणाच्या अभावी अधिक यशस्वी होईल असें सिद्ध झालें तरच तें काढून टाकण्याची सूचना सयुक्तिक आहे असें म्हणता येईल. नियंत्रणाच्या सध्याच्या पद्धतीत सुधारणा व्हावी अशी मागणी करणें वेगळें आणि त्याचें उच्चाटन केलें जावें असें म्हणणें निराळें. कारखानदारांच्या मते मुख्य प्रश्न स्वस्त साखर बनवण्याचा असून सरकारी नियंत्रण काढून घेतलें जाऊन माल अनियंत्रितपणानें विकला जाण्याची मुभा देण्याविषयीचा आहे. त्याचें असेंहि म्हणणें आहे की, नियंत्रण चालू होण्यापूर्वी जे लोक साखरविक्रीचा व्यवहार करीत होते, त्यांच्याशिवाय इतर कोणासहि विक्रेते म्हणून मान्यता मिळू नये. कानपूर येथील कारखानदारांच्या सभेचे अध्यक्ष श्री. सैतान म्हणाले की, साखरेच्या सरकारी नियंत्रणाची योजना अयशस्वी ठरली आहे आणि तिच्या योगानें किंमती निश्चित झालेल्या बाहेर किंवा मालाची वांटणी नीट झालेली नाही. जन-

तेच्या हिताच्या दृष्टीने हवें आहे तें साखरेचें विस्तृत उत्पादन हवें आहे आणि तें वाढलें असता हिंदी जनतेच्या सर्व गरजा भागून माल बाहेरहि पाठवणें शक्य होईल. ह्या श्री. सैतान ह्यांच्या मुद्यांत सत्यांश असला तरी त्याचा संबंध साखरेच्या पुरवठ्याच्या एकाच अंगाशी येतो आणि बाकीची अंगे त्यांत विचाराबाहेर टाकण्यांत आली आहेत. नियंत्रणाच्या मार्गानें साधावयाचें सरकारनें योजलेलें कार्य कारखानदार व व्यापारी ह्यांस आपले व्यवहार निर्वेधपणानें करूं दिल्यानें कसें यशस्वी होऊं शकेल ह्याची कल्पना कारखानदारांच्या वतीनें देण्यांत आलेली नाही. सरकारी नियंत्रणाची व्यवस्था समाधानकारक होण्यास कारखानदार व व्यापारी ह्यांचें सहकार्य हवें ह्यांत वाद नाही. पण नियंत्रण निवारणाची आपली बाजू लोकांस पटेल या रीतीनें कारखानदारांनीं पुढें मांडली आहे असें वाटण्यास जागा नाही.

नियंत्रणाचें समर्थन

एकीकडे साखर कारखानदार सरकारी नियंत्रण अयशस्वी ठरलें आहे आणि तें दूर करण्यांत यावें असें म्हणत आहेत तर दुसरीकडे साखरेच्या घंथांतल्या चांत्रिक तज्ज्ञांच्या सभेत भाषण करतांना श्री. श्रीवास्तव ह्यांनीं कानपुरांत ठासून सांगितलें की, नियंत्रण साखरेच्या घंथास उपयुक्त व हितकारक झालें आहे. हिंदी साखरेचा घंदा हिंदुस्थानभर पसरला असून त्यामध्ये एक-सूत्रीपणाचा अभाव आतांपर्यंत होता तो नियंत्रणाच्या योगानें नाहीसा होऊन अस्तिष्ठ भारतीय नियंत्रणासाठी तो आला आहे असें मत त्यांनीं व्यक्त केलें. सध्याची नियंत्रणाची व्यवस्था यशस्वी झाल्यास युद्धाचे नंतर तिची कायमचें स्वरूप देतां येईल असेंहि ते म्हणाले. देशाच्या इतर भागांत नवीन निघालेल्या साखरकारखान्यांची अनिष्ट स्पर्धा आपणांस निष्कारण आचक होत असून साखरेच्या संबंध घंथाचें मध्यवर्ती सरकारनें नियमन करावें अशी मागणी उत्तर हिंदुस्थानांतील कारखानदार करीत आले आहेत. त्यास श्री. श्रीवास्तव ह्यांचा घरील मुद्दा खोदून काढणें कठीण गेलें पाहिजे. नियंत्रणाचा एक फायदा श्री. श्रीवास्तव ह्यांनीं आपल्या भाषणांत पुढें मांडला तो विचारांत घेण्यासारखा आहे. साखरेच्या खरेदीविक्रीचे वायद्याचे व्यवहार करण्याचा धंदेवाल्यांचा प्रचार होता तो नियंत्रणामुळें बंद पडला आहे ही साखरेचा घंदा व जनता ह्या दोहोंच्या हिताची गोष्ट आहे. वायद्याच्या व्यवहारामुळें साखरेच्या बाजारांत जुगारीस वाव मिळून किंमतीत अस्थिरता उत्पन्न होऊन जनतेचें नुकसान होत असे त्यास नियंत्रणानें आळा घातला आहे. नियंत्रणाच्या योजनेनें साखरेची प्रतवारी लावण्याची व्यवस्था झाली आहे. हें ह्या घंथाच्या प्रगतीचें लक्षण असून त्यामुळें हिंदी साखरेच्या निर्यातीस उत्तेजन मिळण्यासारखें आहे. श्री. श्रीवास्तव ह्यांचें घरील आश्याचें नियंत्रणाचें समर्थन आहे. त्यावर कारखानदार व व्यापारी ह्यांस टीका करण्यास जागा असली आणि नियंत्रणाच्या चालू व्यवस्थेत सुधारणा होणे आवश्यक असलें (आणि हें आहेहि) तरी नियंत्रण मुळांतच काढून टाकण्याविषयीची सूचना जनतेच्या हिताच्या दृष्टीनें ग्राह्य होण्यासारखी नाही हें विचारांतती कोणाच्याहि लक्षांत आल्यावाचून रहाणार नाही.

ब्रिटिश विमानांचे जर्मनीवर हल्ले

युरोपमध्ये जर्मनीविरुद्ध दुसरी आघाडी चालू करण्याचा उपक्रम केव्हांहि व कसाहि होवो, त्याचें कार्य बऱ्याच अंशांनी ब्रिटिश विमानांचे मोठ्या प्रमाणावर जर्मन कारखान्यांवर हल्ले होत आहेत, त्यांच्या द्वारे चढत आहे असे म्हणण्यास हरकत नाही. रशियन आघाडीवरील जर्मन लढाऊ बल कमी कार्यक्षम करण्यास ह्या हल्ल्यांची मदत मिळत आहे ह्यांत शंका नाही. ब्रिटिश विमानांचे हल्ले जर्मनीतील शहरांवर चालले असता त्यांच्यापासून बचाव करण्यांत जर्मनीची लढाऊ शक्ति अढकून राहते. जर्मन कारखाने व लागी ह्यांचा नाश होऊन त्यांची दुरुस्ति करण्यांत कामकरी गुंतून ठेवावे लागतात, शस्त्रास्त्रांच्या उत्पादनास व्यत्यय येतो आणि नाश पावलेल्या कारखान्यांत माल बनणे बंद झाल्याने इतत्रहि उद्योगधंदे मंदीत येतात. जर्मनीतल्या रेल्वेज्वर हल्ले होऊन त्यांची नासधूस होते. तिच्या योगाने बहातुकीस अडथळा येऊन त्यामुळेहि कारखान्यांचे काम चालेनासे होते. जर्मनीतल्या कारखान्यांत तयार होणाऱ्या लढाऊ सामुग्रीवर हिटलरच्या लढायांचे यश अर्थातच अवलंबून आहे आणि साधनांच्या पुरवठ्यावर होणारे ब्रिटिश विमानांचे चाले हे त्या यशाच्या शक्यतेवरचेच हल्ले होत. ह्या हल्ल्यांच्या विनाशक परिणामांची कल्पना साठी दिलेल्या विश्वसनीय माहितीवरून सहज येईल. पॅरिस शेजारच्या रेनो नांवाच्या कारखान्यांत दर महिन्यास १०० टँक्स, ८०० रणगाडे व ६०० विमानांची इंजने तयार होत असत. त्यांवरील हल्ल्यांमुळे एवढे मोठे लढाऊ उत्पादन कित्येक महिनेपर्यंत बंद पडले ह्यांत संशय नाही. रॉस्टॉकवरील हल्ल्यांत मोठ्या प्रमाणावर विमाने बनवणारा कारखाना नष्ट झाला. जर्मन फौजेच्या उपयोगासाठी मॅटफर्ड कारखान्यांत दर महिन्यास एक हजार रणगाडे तयार होत असत ते त्याच रीतीने बंद झाले. अशी दुसरीहि उदाहरणे देतां येतील आणि त्यांवरून असे दिसून येते की, ब्रिटिश विमानांच्या शत्रूच्या मोठ्या शहरांवरील हल्ल्यांनी त्यांचे लढाऊ बळ बरेच मर्यादित केले आहे. त्यांनी जर्मनीच्या लष्करी शक्तीच्या मुळावरच धाव घातला आहे.

श्री. किलोस्कर ह्यांच्या फोटोचें अनावरण

सातारा जिल्ह्यांतील सहकारी चळवळीतील वयोवृद्ध पुढारी व प्रांतिव सहकारी बँकेची किलोस्करवाडी शाखा स्थापन झालेपासून सतत १२ वर्षे शाखा कमिटीचे चेअरमन व बँकेचे माजी डायरेक्टर श्री. लक्ष्मणरावजी किलोस्कर यांच्या फोटोचा अनावरण समारंभ किलोस्करवाडी येथे श्री. आर. जी. सरण्या, चेअरमन, मुंबई प्रॉव्हिन्शियल को-ऑ. बँक लि. मुंबई यांचे हस्ते रविवार ता. १ नोव्हेंबर १९४२ रोजी दुपारी ४ वाजतां येथील शाळेच्या हॉलमध्ये साजरा झाला.

हलाचें स्थळांतर

लंडनमधील शाळांतील मुलांचे अंतर्गत ठिकाणी स्थळांतर करण्याचे तूर्त तहकूब ठेवले आहे. आधी गेलेली मुले परत आणण्यांत येणार नाहीत.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०९]

अधिकृत भांडवल	₹. २,००,००,०००
वसूल झालेले भांडवल	₹. १,००,००,०००
रिझर्व फंड	₹. १,१८,००,०००

मुख्य कार्यालय : ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.

मुंबईमधील शाखा : मुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काळबादेवी आणि मलबार हिल.

इतर शाखा : अहमदाबाद (मद्र. मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस मिज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), वांद्रे (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (झावर स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बडा बजार), कलकत्ता (चौरंगी स्केअर), जमशेदपूर, कराची, नागपूर (किंजवे), नागपूर (इतबारी बजार), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स : वेस्टमिन्सटर बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स : सर पुनीलाल व्ही. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अध्यक्ष), श्री. अंबालाल सारभाई, सर जोसेफ के. नाईट, मि. ए. गेडिस, सर कावसजी जहांगिर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिनशा के. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण.

करंट डिपॉझिट अकाउंट्स :

दररोजच्या ₹. १०० ते ₹. १,००,००० रकमेच्या शिल्लकेवर ३% दराने व्याज दिले जाते. ₹. १,००,००० वरिल व्याज सास बोजनेने दिले जाते. सहामास अखेर व्याजाची किमान रक्कम ५ ₹. पेक्षा कमी झाल्यास व्याज दिले जात नाही. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेव्हिंग बँक ठेवी योग्य व्याजात स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे.

विल्स व सेटलमेंट्सप्रमाणे बँक एक्सिक्यूटर व ट्रस्टी म्हणून काम करते; सर्व तऱ्हेचे ट्रस्टीचे काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावेत.

बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.

एजेंट—टी. आर. लालवाणी.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबई शाखा : बलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

अधिकृत भांडवल : ₹. १०,००,०००

विक्रीस काढलेले व संपलेले

भांडवल : ₹. ५,००,०००

वसूल झालेले भांडवल : ₹. २,४९,२५०

एकूण खेळलेले भांडवल : ₹. ४०,००,०००

डायरेक्टर्स

श्री. वा. गो. काळे, अध्यक्ष

श्री. धों. कृ. साठे

श्री. न. म. पवार

श्री. ड्यं. वि. रामडे

श्री. वा. पुं. बर्वे

श्री. मा. म. गुते

श्री. मा. रा. जोशी

श्री. श्री. गो. मराठे

श्री. र. चिं. सोहोनी

मि. फ. व्ही. पदमजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची सुरेदीविक्री कसोशीने करून दिली जाते.

म. वि. गोखले

मॅनेजर.

नाशिक जिल्ह्यांतील सहकारी पतपेढ्यांचे पुनरुज्जीवन

नाशिक जिल्ह्यांत विशेषतः निफाड तालुक्यांत सहकारी चळवळीची सुरुवात नव्याच वर्षापूर्वी झाली व नव्याचशा सहकारी पतपेढ्या ह्या तालुक्यांत २०१२५ वर्षापासून काम करीत आहेत. निफाड तालुका हा नाशिक जिल्ह्याचे बागाईत केंद्र असून सहकारी चळवळीचा प्रसार संपादनाने त्या तालुक्यांत व्यावसाय पाहिजे होता व तसा प्रसार सुमारे १९२९१३० सालापर्यंत ह्या तालुक्यांत करण्यांत आला. तेव्हापासून या चळवळीला लागलेली ओहोटी व सहकारी संस्थांतून दिसून येणारी अव्यवस्था पुढे पुढे वाढत गेली व त्याचा परिणाम पर्यायाने जिल्हा बँकेवर होऊन ती बँक १९३८ साली रद्द करावी लागली. नाशिक जिल्हा बँक सन १९३८ साली रद्द झाल्यापासून या भागांतील सर्व सहकारी पतपेढ्या पोरक्या बनल्या व त्यांना लागणारा पैशाचा व देखरेखीचा अभाव तीव्रतेने भासू लागला व त्यांतील सभासदांना आपला व्यवहार आपल्या संस्थेशी इमानाने व प्रामाणिकपणे ठेवणे कठीण होत गेले. कारण, आपले उत्पन्न पतपेढ्यांच्या वसुलीकडे दिल्यास पुन्हा आपल्या शेतीच्या धंद्यास लागणारे भांडवल त्या संस्थेतून परत मिळेल किंवा नाही याची शंका निर्माण झाली. वेळेवर कर्ज न मिळाल्यास होणाऱ्या नुकसानीची जाणीव त्यांना भासू लागली. त्यामुळे आपल्याकडील कर्ज फेडण्याची टाळाटाळी करण्याची त्यांची प्रवृत्ति दुणावत गेली. याचा परिणाम सोसायट्यांची परिस्थिति जास्त खालावण्यांत व जनतेमध्ये सहकारी संस्थांबद्दल गैरसमज व अविश्वास वाढण्यांत झाला.

प्रॉव्हिन्शियल बँकेच्या चालकांनी बँकेची शाखा लवकरच नाशिक येथे उघडण्याचे ठरविले आहे हा उपक्रम स्तुत्यच आहे. ह्या बँकेचे सिनिअर इन्स्पेक्टर मि. चावडा, बी. ए., ऑडिटर व रिक्न्स्ट्रक्शन ऑफिसर मि. प्रधान ह्यांनी निफाड, रौळसपिंपी व कोदुरे ह्या गांवांतील पतपेढ्यांना भेटी दिल्या. त्यांचे बरोबर नगर जिल्ह्याचे सिनिअर इन्स्पेक्टर मि. गायतोंडे, बी. ए. हेहि होते. त्यांनी सभासदांना आपल्या डोईजड कर्जाचा भार कसा हलका करावा, या बाबतीत प्रांतिक बँकेकडून कोणत्या प्रकारचे सहाय्य व सवलती मिळू शकतील व नवीन कर्ज मिळण्याबाबतीत काय व्यवस्था केली जाईल ह्याबद्दलची योजना समजावून सांगितली, एवढेच नव्हे तर सभासदांकडील जुन्या बाक्या तडजोडीने कशा फेडल्या जातील व जे सभासद या योजनेप्रमाणे वसूल देतील, त्यांना फायदा कसा होईल ह्याबद्दल सभासदांची खात्री पटवून दिली.

प्रचलित युद्ध परिस्थितीमुळे धान्याचे भाव व पर्यायाने जमिनीचे भाव बरेच वर गेले आहेत. अशा वेळी शेतकऱ्यांनी विशेषतः सहकारी संस्थेतील सभासदांनी आपली जुनी कर्जे फेडण्याचे अगर कमी करण्याचे प्रयत्न करणे त्यांचे कर्तव्य आहे. जर या परिस्थितीचा योग्य फायदा शेतकरी बंधूंनी करून घेतला नाही तर त्यांना आपल्या जमिनीस मुकावे लागून त्यांची आर्थिक परिस्थिति सुधारण्यास त्यांना पुन्हा अशी संधी मिळणार नाही.

ह्या योजनेने रद्द झालेल्या नाशिक डि. को. बँकेचे वसुलीचे काम सुलभ होईल, कारण स्थगित झालेल्या पतपेढ्यांचे पुनरुज्जीवन होऊन त्यांचेकडून येणे असलेली बाकी सहजगत्या वसूल होईल व अशा रीतीने परिणामी ठेविदारांना आपल्या ठेवी लवकर परत मिळू शकतील व डिव्हिडंड मिळेल असा दुहेरी फायदा ह्या योजनेने साधता येईल तरी अशा संधीचा फायदा शेतकरी बंधूंनी अवहय घ्यावा व इतर जनतेने त्यांना प्रोत्साहन द्यावे.

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉव्हिन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
९, बेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा (" सातारा)	१९ विरगाव (" अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (" ")	२० धुळे (" प. सामनेश)
४ कन्हाड (" ")	२१ दोंडाईचे (" ")
५ तासगाव (" ")	२२ शिरपूर (" ")
६ किलोस्करवाडी (" ")	२३ शहादे (" ")
७ शिराळे (" ")	२४ मंदुरवार (" ")
८ कोरेगाव (" ")	२५ साफ्री (" ")
९ शई (" ")	२६ शिंदसेड (" ")
१० अहमदनगर (" अहमदनगर)	२७ तळोद (" ")
११ शेवगाव (" ")	२८ मालेगाव (" नाशिक)
१२ कोपरगाव (" ")	२९ सटाणा (" ")
१३ बेलापूर (" ")	३० कळपण (" ")
१४ राहुरी (" ")	३१ लासलगाव (" ")
१५ भिवंडी (" ठाणे)	३२ नांदगाव (" ")
१६ पालघर (" ")	३३ दोहद (" प्रंचमहाल)
१७ कल्याण (" ")	३४ कालोड (" ")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्व माहितीकरिता हेड ऑफिस अगर शाखा कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे
पृष्ठसंख्या सुमारे ३००, किंमत ३ रुपये
या ग्रंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले आहे.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९४१ अखेर ६ टक्के डिव्हिडंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची परेशूठकरिता
लागणाऱ्या

रेशमी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या
भांडवलाकरिता तूर्त एकूण रु. १ लक्षाच्या रकमेपर्यंत

ठेवी घेणे आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के. ठेव किमान
रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज
दर सहा महिन्यांनी दिले जाते.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि.,
श्रीरामबाग,
बसवनगुडी, बंगलोर. } नारायण गोविंद नाईक,
(माजी अध्यक्ष, म्हेस्टर चेंबर ऑफ
कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर

आमच्या कारखान्यातील माल मुंबईस बॉम्बे स्वदेशी को-ऑपरे-
टिव्ह स्टोअर्समध्ये व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्युझिअमच्या
व्यापार-संवर्धन-गृहांत पहा.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
POONA CITY.

मधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रूरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

वक्तरीर आणि मनपसंत काम
करून देणारे

मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत

कॉमनवेलथ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे २.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

हे पत्र पुणे, पेट भांबुडा घ. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यात रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
१८ श्रीपाद रामन काळे, वी. ए., यांनी 'दुर्गाधिवाम,' भांबुडा, घ. नं. १२५११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.